

OVERGISTEREN
Erfgoedproject voor kleuters

DOCENTENHANDLEIDING

OVERGISTEREN

Erfgoedproject voor kleuters

Colofon

Overgisteren is een initiatief van Erfgoed Brabant en ontwikkeld in het kader van Erfgoed a la Carte 's-Hertogenbosch.

Erfgoed a la Carte is een initiatief van Erfgoed Nederland in samenwerking met SLO en wordt financieel mede mogelijk gemaakt door de projectgroep Cultuur en School van het Ministerie van OC en W.

Overgisteren kwam tot stand door samenwerking van:

Erfgoed Brabant

Suzanne Corthals

Janneke Kingma

Hans van der Linde

Postbus 1325

5200 BJ 's-Hertogenbosch

073-6156262

info@erfgoedbrabant.nl

www.erfgoededucatiebrabant.nl

Noordbrabants Museum

Caroline Verweij

Postbus 1004

5200 BA 's-Hertogenbosch

info@noordbrabantsmuseum.nl

www.noordbrabantsmuseum.nl

Basisschool De Ontdekking

's-Hertogenbosch

Hedwig Aendekerk

Tina Betlem

Basisschool 't Schrijverke

's-Hertogenbosch

Karin de Bekker

's-Hertogenbosch, augustus 2008

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever, Erfgoed Brabant.

Inhoud

Voorwoord	4
Inleiding	5
- Doelgroep	5
- De koffer als didactisch middel	5
- Opzet project	5
- Tijdinvestering	6
Belangrijke informatie	6
Inhoud lespakket	7
Modules	
Module 1: Van wie is die koffer?	8
- 1.1 De entree	8
- 1.2 Kringgesprek 1	8
- 1.3 Kringgesprek 2	8
- 1.4 Brief aan het museum	9
- 1.5 Werklessen	9
Module 2: Voorbereiding op het museumbezoek	10
- 2.1 Kringgesprek: een brief van het museum!	10
Module 3: Het museumbezoek	11
- A. Gratis museumles	11
- B. Betaalde museumles	13
Module 4: Dingen van vroeger van thuis	14
- 4.1 Kringgesprek: nabespreking van het museumbezoek	14
- 4.2 Kringgesprek: dingen van vroeger van thuis	14
- 4.3 Werklessen	15
Module 5: Het museum Overgisteren in de klas	16
- 5.1 Kringgesprek: Het maken van een tentoonstelling	16
- 5.2 Werklessen	16
- 5.3 Gasten in het museum!	16
Bijlagen	
- Bijlage 1: Antwoordbrief van het museum	17
- Bijlage 2: Informatiebrief aan de begeleidende ouders	18
- Bijlage 3: Museumregels	19
Suggesties voor werklessen	20
- Lees- en schrijfhoek	21
- Verfhoek	21
- Knutselhoek	21
- Museumhoek	22
- Ontdekhoek	22
- Verteltafel	22
- Bouwhoek	23
- Zandtafel	23
- Ontwikkelingsmateriaal (werkjes uit de kast)	23
- Muziek / spel	23
- Buitenactiviteiten	24
Extra boeksuggesties	

Voorwoord

Er is een koffer gevonden. De leerkracht vond hem gewoon op straat en hij staat nu in de klas. Van wie zou de koffer zijn? Mag je een gevonden koffer zomaar openmaken? Kan je er wel achter komen van wie hij is zonder er in te kijken?

De kinderen besluiten uiteindelijk de koffer open te maken en vinden hierin allerlei bekende en onbekende voorwerpen. Oude voorwerpen, zoals een tol, klompjes en een zakje muntjes. Maar ook gereedschap, bijvoorbeeld een duimstok, witte stoffen handschoentjes en een vergrootglas.

Tot slot vinden ze een folder van het Noordbrabants Museum. Er is maar een conclusie mogelijk: dit is de koffer van een museummedewerker! Met een brief laten de kinderen aan de museummedewerker weten dat zijn koffer is gevonden. Wat zal hij opgelucht zijn!

Maar wat is een museum nou precies? En waarom zou je eigenlijk voorwerpen van vroeger bewaren? De vondst van de koffer is voor de kleuters het begin van een ontdekkingsstocht naar de begrippen 'museum', 'vroeger' en 'bewaren'.

Wij wensen u veel plezier tijdens de uitvoering van het project, en hopen dat het ook uw conclusie zal zijn dat *Overgisteren* de energie en tijd die u als leerkracht in het project steekt meer dan waard is!

Noordbrabants Museum
Erfgoed Brabant

Doelgroep

Groep 1, 2 (en 3)

Leerdoelstellingen

Overgisteren geeft kleuters een beeld van het begrip ‘museum’ als een plek waar bijzondere voorwerpen bewaard worden die (bijna) nergens(meer) te koop zijn. De kinderen zullen vaak voor het eerst in hun leven een museum bezoeken waarbij de basis zal worden gelegd voor museumbezoek in de toekomst.

Kleuters op een zinvolle en spannende manier laten kennismaken met het museum is één van de doelstellingen. *Overgisteren* wil kleuters ook laten kennismaken met het begrip ‘vroeger’ en hen iets bijbrengen over het verleden. De kinderen worden – op basaal niveau – geconfronteerd met de vraag waarom het belangrijk is om voorwerpen van vroeger te bewaren. Hierbij wordt de link gelegd met bijzondere voorwerpen uit de familie van de kleuters zelf. Zo wordt er een museum in de klas gemaakt van het eigen erfgoed van de kleuters!

Naast deze historische en erfgoededucatieve doelstellingen, heeft *Overgisteren* een duidelijke doelstelling op het gebied van taalontwikkeling. De mysterieuze koffer en ieder voorwerp daarin vertelt immers een verhaal. Zo ook de bijzondere voorwerpen die de kleuters van huis meenemen. Met *Overgisteren* leren de leerlingen dus communiceren over (historische) voorwerpen en wordt hun woordenschat uitgebreid.

De koffer als didactisch middel

De gevonden koffer en de voorwerpen die hier in zitten staan in dit project centraal. De vondst van de koffer geeft aanleiding tot een gesprek over de inhoud, het museumbezoek en het maken van een eigen museum in de klas.

Het materiaal in de koffer, de voorwerpen, zijn geen doel op zich. Zij vormen aanleiding voor het verder ontwikkelen van (taal)vaardigheden, het opdoen van (nieuwe) ervaringen en de verwerking daarvan.

Opzet project

Overgisteren sluit aan bij de gebruikelijke manier van kleuteronderwijs, waarbij de klas een aantal weken met een thema bezig is. Het project is dan ook leerstofvervangend.

Het materiaal wordt kant-en-klaar aangeleverd, inclusief boeken voor de vertelafel, kralenkaarten, leesrupsen, woordkaarten, stempelkaarten, woordplaten en werklessen voor in de hoeken.

Overgisteren is opgebouwd uit modules. Een omschrijving van deze modules met lessuggesties vindt u verderop in deze handleiding. De modules bouwen op elkaar voort. Om de leerlingen zo optimaal mogelijk van het lesmateriaal te laten profiteren raden wij nadrukkelijk aan de onderdelen in de modules met de klas te doen. Er is veel ruimte overgelaten voor eigen invulling.

Naast de ‘vaste’ onderdelen in de modules, worden bij alle modules diverse werklessen geleverd, vaak inclusief het materiaal (woordkaarten e.d.).

<u>Onderdeel</u>	<u>Tijdsduur</u>
Module 1: Van wie is die koffer?	1 week
Module 2: Voorbereiding op het museumbezoek	1 kringgesprek
Module 3: Het museumbezoek	90 minuten
Module 4: Dingen van vroeger van thuis	
Module 5: Het museum Overgisteren in de klas	1-4 weken (module 4+5)

Tijdinvestering

Twee tot zes weken, naar keuze van de docent. Zie ook hierboven.

Belangrijke informatie

Om de leerlingen optimaal van dit lesproject te laten profiteren dient u als leerkracht op een aantal zaken te letten:

- Onderdeel van het lesproject is een bezoek aan het museum. Voor dit museumbezoek zijn, naast de docent, vijf volwassen begeleiders nodig. U vindt in de bijlagen een brief die u van tevoren aan de begeleiders kunt meegeven, zodat zij weten wat er van hen wordt verwacht.
- Let op: het lesproject is zo opgezet dat de leerlingen pas heel kort van te voren kunnen weten dat ze naar het museum gaan. Regel de begeleidende (groot)ouders dus in het geheim en druk ze op het hart het museumbezoek niet aan hun kinderen te verklappen.
- De les in het museum bouwt voort op de leerstof in de modules 1, 2 en 3. Deze modules moeten dus zijn afgerond als het museum wordt bezocht.
- In het museum bent u als leerkracht verantwoordelijk voor de orde en doorstroom van de groepjes.
- De les in het museum kan alleen plaatsvinden op afspraak. Als het goed is heeft u bij het reserveren van het lespakket direct een datum en tijd geboekt voor het museumbezoek. Mocht dit onverhoopt niet het geval zijn, neem dan direct contact op met het museum.
- De lijm in de koffer is niet geschikt voor gebruik door kleuters.

Inhoud lespakket

In het lespakket vindt u materialen voor de lessen op school. De voorwerpen in het lespakket zijn bedoeld om mee te werken in de klas: de leerlingen mogen er dus zeker aanzitten en de voorwerpen gebruiken! Maar: het materiaal is met zorg samengesteld en wordt door verschillende scholen na elkaar gebruikt. Gaat u er alstublieft wel zuinig mee om.

LET OP: de tube lijm is niet geschikt voor gebruik door kleuters en dient alleen om te laten zien in de kring. Als u de kleuters wilt laten lijmen, gebruikt u dan gewoon de schoellijm.

Inhoud lespakket

1. De koffer van de museummedewerker

A. *Voorwerpen die de museummedewerker bij zijn werk gebruikt:*

- Stoffen handschoenen:
- Duimstok
- Vergrootglas
- Pincet in hoesje
- Schoonmaakkwastje
- Poetsdoek
- Tube lijm

B. *Voorwerpen uit de collectie van het museum:*

- Twee klompjes
- Schilderijlijst
- Deurklopper
- Mapje met 3 oude foto's
- Lederen beursje met vijf oude munten
- Pot met gelijkde scherf
- Tol
- Leesplankje Aap Noot Mies

C. *Overig*

- Folder van het museum

2. De doos met lesmaterialen

- Docentenhandleiding
- Mapje 1: leesrups (21 kaarten), 10 woordkaarten, 10 stempelkaarten, 10 woordplaten, 10 kralenkaarten
- Mapje 2: 5 PLUSwoordkaarten, 5 PLUSstempelkaarten, 5 PLUSwoordplaten
- Mapje 3: kijkplaat *In het museum* en kijkplaat *De Vlaamse Spreekwoorden*
- Mapje 4: memoryspel
- Boek *Krokodil en het meesterwerk*
- Handpop krokodil
- Handpop olifant
- Boek *Nijntje in het museum*
- Boek *Tom en de dinosaurius in het museum*
- Boek *Oma's spelletjes*
- Boek *Hop Marjanneke. Bekende liedjes uit grootmoeders tijd*

Module 1: Van wie is die koffer?

Tijdsduur:	Ongeveer 1 week. Vanaf halen leskoffer tot de dag voor het museumbezoek.
Opbouw:	Bijvoorbeeld: Onderdeel 1 en 2 (entree en kringgesprek deel 1)'s ochtends, onderdeel 3 's middags, onderdeel 4 de volgende ochtend. Tussendoor en de dagen erna kunnen de kinderen aan de slag met de werklessen.
Belangrijk:	- De brief aan het museum (onderdeel 4) moet zo snel mogelijk opgestuurd worden, zodat het museum, zogenaamd, tijd heeft om de antwoordbrief met uitnodiging naar de klas terug te sturen voordat het museumbezoek daadwerkelijk plaatsvindt. U vindt de antwoordbrief als bijlage 1 bij de modules. - Voor het bezoek aan het museum zijn vijf begeleidende ouders nodig.

Onderdeel 1 t/m 4 zijn met name klassikaal. Tussendoor en na afloop van deze onderdelen kunnen de kinderen aan de slag met onderdeel 5 (de werklessen).

1. De entree

U kunt met de koffer de klas binnenkomen en de kinderen verrassen: “Jongens moet je nou eens kijken wat ik op straat bij de bushalte zag staan... Helemaal niemand in de buurt te zien. Van wie zou deze koffer zijn?”

2. Kringgesprek 1: wat moeten we met de koffer doen?

Bespreek met de kinderen:

a. Wat moeten we nu met deze koffer doen?

- Mag je eraan zitten?
- Mag je deze koffer openmaken?
- Moet je ermee naar de politie?

Conclusie: in ieder geval voorzichtig doen, want het is van iemand anders.

b. De koffer moet terug naar de eigenaar, maar wie is dat?

- Kun je aan de buitenkant zien van wie deze koffer is?
- Hoe kun je erachter komen van wie die koffer is?
- Hoe kun je laten weten dat de koffer is gevonden?

Conclusie: Je moet weten wat er in de koffer zit, anders kan iedereen wel zeggen dat die van hem is, toch?

3. Kringgesprek 2: wat zit er in de koffer?

a. Wat zou er in de koffer zitten? Voorwerpen bekijken. Let op: laat de folder van het museum als allerlaatste aan de kinderen zien. Bespreek per voorwerp bijvoorbeeld:

- Wat is het?
- Hoe voelt het?
- Hoe ziet het eruit?
- Waar is het van gemaakt?
- Waar kun je het voor gebruiken?

Conclusie: de koffer is van een museummedewerker! Op de folder van het museum staan de naam en het adres van het museum.

- Kunnen de kinderen een link leggen tussen het ‘gereedschap’ van de museummedewerker en de collectievoorwerpen? Bijvoorbeeld:

- Lijm – Pot

- *Pincet – Foto's*
- *Kwastje – Deurklopper*
- *Poetsdoek – Lijst*
- *Vergrootglas – Munten*
- *Duimstok – Klompjes*

b. Wat is een museum?

- Wie weet wat een museum is? *Een museum is een gebouw waar bijzondere spullen worden bewaard die (bijna) nergens (meer) te koop zijn. Je kunt er naartoe om de spullen te bekijken.*

- Wie is wel eens in een museum geweest?

- Hoe ziet een museum er van binnen uit? *Bijvoorbeeld: allemaal kamers met glazen kasten waar voorwerpen in liggen. Of: allemaal kamers met schilderijen aan de muur (kunstmuseum). Hal met kassa. Soms museumwinkel. Soms restaurant. Er zijn hele grote musea met wel vijftig zalen. En je hebt hele kleine musea.*

- Andere bijzondere dingen over een museum? *Bijvoorbeeld museumregels: niet rennen, niet aan de spullen komen, enzovoorts (zie bijlage 3).*

4. Brief aan het museum

Het museum moet natuurlijk weten dat de koffer is gevonden. Wat zal de museummedewerker opgelucht zijn!

De klas gaat aan de slag met het schrijven van een brief aan het museum. Op de folder die in de koffer zit, staan de naam en het adres van het museum. Om het helemaal echt te laten lijken kunt u de brief daadwerkelijk met de kinderen naar de brievenbus brengen. De brief kan worden verstuurd ter attentie van de Afdeling Educatie.

5. Werklessen

Voor de verschillende hoeken in de klas zijn suggesties voor werklessen bijgeleverd. Zie hiervoor het katern Werklessen verderop in deze map.

Let op: Bij iedere werkles staat vermeld bij welke module deze het beste past. Sommige werklessen horen specifiek bij module 1, ter voorbereiding op het museumbezoek.

Module 2: Voorbereiding op het museumbezoek

Doel:	Kinderen voorbereiden op museumbezoek (waaronder museumregels).
Tijdsduur:	Deel van de middag/ochtend voorafgaand aan het museumbezoek.
Voorbereiding:	Antwoordbrief van het museum kopiëren, handtekening zetten, in envelop stoppen aan de eigen school/klas geadresseerd (met postzegel en poststempel). U vindt de antwoordbrief in bijlage 1.
Belangrijk:	De ouders die als begeleider meegaan naar de museumles alvast de brief met informatie meegeven. U vindt de informatiebrief als bijlage 2 bij de modules.

---

1. Kringgesprek: een brief van het museum!

a.

Het museum heeft geantwoord op de brief van de klas.

Lees de brief voor.

De museummedewerker wil heel graag dat de klas de koffer terug komt brengen bij het museum. Als dank mogen ze dan het museum bekijken!

b.

De regels van het museum.

Als de kinderen straks in het museum zijn, waar moeten ze dan op letten? Wat mag wel en wat mag niet? Bespreek dit met de kinderen. Zie bijlage 3 bij de modules voor een overzicht van de museumregels.

Module 3: Het museumbezoek

Tijdsduur: Museumbezoek ongeveer 90 minuten.

Vorbereiding:

- *Klas indelen in 5 groepjes (minimaal 3 en maximaal 6 leerlingen per groepje)*
- *Per groepje een begeleidende ouder aanwijzen*
- *Koffer van de museummedewerker meenemen*
- *De beschrijving van het museumbezoek (zie hieronder) meenemen*
- *Informatiebrief aan begeleidende ouders uitdelen (zie bijlage 2)*
- *Modules 1, 2 en 3 zijn afgerond*

U heeft bij het boeken van de museumles kunnen kiezen uit twee opties:

A. Gratis museumles

B. Betaalde museumles

Hieronder vindt u van elke optie een korte omschrijving van de inhoud en wat er van u als docent wordt verwacht.

A. GRATIS MUSEUMLES

1. De binnenkomst in het museum en introductie (10 minuten)

In het museum meldt u zich met de klas bij de baliemedewerker die de koffer dankbaar in ontvangst neemt. De baliemedewerker vertelt dat zij ervoor zal zorgen dat de koffer bij de museummedewerker terecht komt. De baliemedewerker zal u een dankbrief van de museummedewerker overhandigen en een stapeltje plattegronden van het museum.

Met deze materialen en onderstaande beschrijving kunt u de museumles vervolgens zelfstandig uitvoeren.

Ga met de kinderen naar een van de twee de salonruimte. Deze ruimtes vindt u, als u het museum binnenkomt, aan de rechterkant van de entreeruimte. Vraag de kinderen op de grond te gaan zitten.

Het kan voorkomen dat de salons niet toegankelijk zijn. Maak dan gebruik van het trappenhuis, eveneens aan de rechterkant van de entreeruimte. De kinderen kunnen op de trap zitten.

Lees de dankbrief van de museummedewerker voor. Hierin vraagt de museummederker of de kinderen hem ergens mee willen helpen. Omdat hij onverwachts weg moest, heeft hij geen tijd gehad om zes kleine klusjes af te ronden. Zouden de kinderen dit voor hem willen doen? In het museum staan zes archiefdozen. In de dozen zit materiaal verstopt. Bij elke archiefdoos hoort een activiteit.

Voordat de kinderen in groepjes op zoek gaan naar de archiefdozen, worden de museumregels nog een keer doorgesproken.

U heeft de klas op school al in vijf groepjes verdeeld. Nummer de groepjes 1 t/m 5. Groepje 1 begint zometeen met de begeleidende ouder bij archiefdoos/activiteit 1, groepje 2 bij archiefdoos/activiteit 2, enzovoort.

Let op: er zijn totaal 6 archiefdozen/activiteiten. Er is dus steeds één archiefdoos/activiteit onbenut.

De archiefdozen staan in een aantal aan elkaar grenzende museumzalen. In elke archiefdoos zit een activiteitenkaart met uitleg wat de kinderen moeten doen én alle benodigde materialen.

Geef de begeleidende ouders een plattegrond (is uitgereikt door de baliemedewerker). Hierop staat de route van het activiteitencircuit aangegeven.

Stuur de groepjes één voor één naar hun startactiviteit. De begeleider ziet op de plattegrond welke route hij of zij loopt. Vraag de begeleider de tijd goed n de gaten te houden. Per opdracht hebben de groepjes maximaal 10 minuten de tijd. Vervolgens neemt de ouder zijn/haar groepje mee naar de volgende activiteit.

Van u als docent wordt verwacht dat u let op een goede/tijdige doorstroom en op de orde. Wandel langs de verschillende groepjes.

2. De zoektocht naar de archiefdozen – activiteitencircuit (60 minuten)

De activiteiten en voorwerpen in de archiefdozen houden verband met de museumkoffer op school. De opdrachten zijn actief en prikkelen de verschillende zintuigen en intelligenties van de leerlingen.

Activiteiten:

1. Wat past bij wat?
2. Museumkaartje schrijven
3. Oud-en-nieuw-kast
4. Wat een druk schilderij!
5. De jurk van Josina
6. Scherven

3. Afsluiting (5 minuten)

Als de groepjes de zes archiefdozen/opdrachten hebben gedaan, brengt de begeleidende ouder zijn/haar groepje weer naar de plek waar de leerkracht de brief voorlas. De kinderen kunnen hier op de grond gaan zitten en wachten tot de klas compleet is.

Als de klas compleet is vertelt u de kinderen dat u net de museummedewerker nog even sprak en dat u zijn koffer nog even mag lenen om er verder op school mee aan de slag te gaan!

B. BETAALDE MUSEUMLES

1. De binnenkomst in het museum en introductie (15 minuten)

In het museum meldt u zich met de klas bij de baliemedewerker.

Vervolgens zal een echte medewerker van het museum worden geroepen.

De museummedewerker zal u en de kinderen meenemen naar de salons. Dit zijn hele oude museumzalen. Op deze bijzondere plek in het museum stelt de museummedewerker zich aan de kinderen voor en vraagt de kinderen naar de koffer.

Maar is de koffer eigenlijk wel van deze medewerker? Stimuleer de kinderen vragen te stellen aan de medewerker om te testen of dit inderdaad zijn/haar koffer is. Weet de medewerker bijvoorbeeld wat erin zit?

Wanneer de medewerker heeft bewezen eigenaar te zijn van de koffer, vervolgt hij of zij zijn verhaal. De medewerker legt uit wat de kinderen straks gaan doen in het museum:

In groepjes op zoek naar zes archiefdozen. In iedere archiefdoos zitten voorwerpen waar een opdracht bij hoort.

2. De zoektocht naar de archiefdozen – activiteitencircuit (60 minuten)

De activiteiten en voorwerpen in de archiefdozen houden verband met de museumkoffer op school. De opdrachten zijn actief en prikkelen de verschillende zintuigen en intelligenties van de leerlingen.

Activiteiten:

1. Wat past bij wat?
2. Museumkaartje schrijven
3. Oud-en-nieuw-kast
4. Wat een druk schilderij!
5. De jurk van Josina
6. Scherven

U heeft de klas op school al in vijf groepjes verdeeld, met een begeleidende ouder. Ieder groepje begint bij een archiefdoos/activiteit. Na tien minuten gaat ieder groepje naar de volgende archiefdoos/activiteit, volgens de route die is aangegeven.

De museummedewerker loopt tijdens dit activiteitencircuit rond en zal zowel de begeleidende ouders als de kinderen daar waar nodig ondersteuning bieden. Van u als docent wordt verwacht dat u let op een goede/tijdige doorstroom en op de orde.

3. Afsluiting (10 minuten)

Aan het eind van het activiteitencircuit gaat iedereen weer terug naar de salons. De museummedewerker houdt een korte nabespreking met de kinderen.

Let op: u en de kinderen vinden het natuurlijk erg jammer dat interessante koffer van de museummedewerker weer is ingeleverd. Misschien mag u de koffer nog iets langer lenen?

Ja, dat mag!

U neemt de koffer weer mee terug naar school.

Module 4: Dingen van vroeger van thuis

Tijdsduur:	<i>Samen met module 5 1-4 weken, naar keuze.</i>
Opbouw:	<i>Gedurende de 1-4 weken nemen de kinderen voorwerpen van thuis mee. Het kringgesprek (onderdeel 2) kan dus iedere dag plaatsvinden met andere voorwerpen. Module 4 en module 5 (museum in de klas) lopen door elkaar.</i>
Voorbereiding:	<i>- De kinderen zijn gevraagd allemaal een bijzonder voorwerp van thuis mee te nemen. - Als veel kinderen vergeten een voorwerp van thuis mee te nemen kunt u een briefje mee geven voor de ouders.</i>

---

1. Kringgesprek: nabespreking van het museumbezoek

- Wat hebben de kinderen allemaal gezien en gedaan in het museum?
- Wat viel ze op aan het museum?
- Hebben ze dingen uit de koffer herkend?
- Wat vonden ze het mooiste?
- Wat is nu eigenlijk een museum?
- Wat fantastisch dat de klas de koffer nog wat langer mag lenen! Er zitten zoveel bijzondere dingen in...

Besprek vervolgens met de kinderen dat niet alleen een museum bijzondere dingen van vroeger bewaart, maar dat iedereen dat eigenlijk doet. Bij alle kinderen thuis zijn bijzondere dingen van vroeger die worden bewaard omdat het oud is, of heel mooi, of omdat er een bijzonder verhaal aan vast zit, of....

Vraag alle kinderen of ze iets van huis mee willen nemen waarvan zij vinden dat het in een museum zou passen.

2. Kringgesprek: dingen van vroeger van thuis

a. Bekijk gezamenlijk een of meerdere meegebrachte voorwerpen:

- wat is het?
- hoe voelt het?
- hoe ziet het eruit?
- waar kun je het voor gebruiken?

De kinderen die het hebben meegebracht, vertellen het verhaal wat erbij hoort. Kinderen kunnen elkaar vragen stellen.

Conclusie: dingen vertellen iets over mensen en worden daarom bewaard.

b. Bijzondere dingen

Meestal zijn de voorwerpen om een of andere reden bijzonder. Daarom hebben ze vaak een bijzonder plekje in huis; op de kast, in de vensterbank of op de salontafel. Soms zijn dingen voorzichtig opgeborgen in een kast of een doos.

De kinderen vertellen waar het meegebrachte voorwerp in huis wordt bewaard.

Conclusie: dingen die op een of andere manier bijzonder zijn, worden thuis 'tentoongesteld' of op een speciale plek bewaard.

Suggestie: richt een museumtafel of museumkast in.

c. Als er een dag geen nieuwe voorwerpen zijn meegebracht of als er juist veel voorwerpen zijn: Wat hoort bij wat?

Een aantal van de meegebrachte voorwerpen kunnen met elkaar in verband gebracht worden. Dat kan te maken hebben met het gebruik; gereedschap voor huis, tuin of keuken. Maar ook met vorm of omvang. Zijn het voorwerpen waar iets in past of waar iets in wordt bewaard? Zijn ze groot of klein? Welke combinaties kunnen we maken?

3. Werklessen

Voor de verschillende hoeken in de klas zijn werklessen bijgeleverd. Zie hiervoor het Katern Werklessen verderop in deze map.

Module 5: Het museum Overgisteren in de klas

Tijdsduur:

Samen met module 4 1-4 weken.

Vorbereiding:

U kunt de hoeken in de klas aanpassen zodat de kinderen zich in een museum wanen. Richt iedere hoek bijvoorbeeld in als een museumruimte: kassa/ontvangstruimte, museumwinkel, werkruimte van het museum (depot), tentoonstellingsruimte(n), etcetera.

---

1. Kringgesprek: het maken van een tentoonstelling

a. Wat weten de kinderen nog van het museumbezoek?

- Binnenkomst met kassa etc?
- Hoe waren de spullen neergezet?
- Welke dingen stonden bij elkaar?
- Kon je goed zien waarvoor iets werd gebruikt?

b. Hoe kun je dingen tentoonstellen?

- Kleur bij kleur,
- Vorm bij vorm,
- Wat erbij hoort in het gebruik
- Op onderwerp of thema

c. Wat hebben we nodig om mensen naar onze tentoonstelling te laten komen?

- Reclamefolder
- Affiche
- Catalogus
- Entreekaartjes
- Naamkaartjes bij de voorwerpen

2. Werklessen

Voor de verschillende hoeken in de klas zijn werklessen bijgeleverd. Zie hiervoor het Katern Werklessen verderop in deze map.

3. Gasten in het museum!

Nodig de ouders (of andere belangstellenden) uit om het museum te bezoeken.

Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch

Beste jongens en meisjes,

Bedankt voor jullie brief. Wat fijn dat jullie mijn koffer hebben gevonden! Ik was hem al een tijdje kwijt. Waarschijnlijk heb ik de koffer onderweg naar het museum bij de bushalte laten staan. Ik had toen zó ontzettend veel tassen en schilderijen bij me... En ja, dan komt het wel eens voor dat je iets vergeet.

Hebben jullie de spulletjes in de koffer bekeken? Deze spulletjes gebruik ik vaak in het museum. Gelukkig kon ik de spulletjes tijdelijk van een andere museummedewerker lenen, anders had ik niet verder kunnen werken.

Vinden jullie het leuk om een keertje bij mij langs te komen in het museum? Dan kan ik jullie hele oude spullen laten zien. Spullen die meer dan honderd jaar oud zijn. En misschien

kunnen jullie mij dan gelijk een beetje helpen met een aantal museumklusjes. Als jullie dat leuk vinden natuurlijk... Ik hoop snel iets van jullie te horen! Nogmaals veel dank voor het vinden van mijn koffer.

Vriendelijke groeten van de
museummedewerker

Bijlage 2: Brief voor de (groot)ouders die als begeleider meegaan naar het museum

VOOR DE OUDER OF VERZORGER

U heeft zich opgegeven als begeleider voor een bezoek aan het Noordbrabants Museum in het kader van het project *Overgisteren*. Hieronder vindt u alle informatie die u nodig heeft om het bezoek aan het museum tot een succes te maken.

Achtergrondinformatie bij het project

In het project *Overgisteren* staan de begrippen ‘museum’ en ‘vroeger’ centraal. Bij de school is een mysterieuze koffer gevonden met allemaal oude voorwerpen en met gereedschap, zoals een vergrootglas, stoffen handschoentjes en een stofkwastje. De kinderen hebben met deze voorwerpen gewerkt in de klas en zijn er achter gekomen dat de koffer van een museummedewerker is. Ze gaan de koffer terugbrengen naar de eigenaar.

In het museum

Als dank voor het terugbrengen van de koffer mogen de kinderen het museum bezoeken. Ze zullen hier een aantal activiteiten doen.

Wat wordt er van u verwacht in het museum?

Na een introductie door de medewerker van het museum of door de leerkracht gaan de leerlingen een activiteitencircuit volgen, bestaande uit de zes archiefdozen met inhoud. De kinderen zijn op school al in vijf groepjes verdeeld. Zij doen door het museum verspreid zes activiteiten. Het is uw taak om een groepje langs de activiteiten te leiden.

In het museum ontvangt u een plattegrond met daarop de route van de activiteiten en de plaats van de archiefdozen. In iedere archiefdoos zit een instructievel waarop precies staat aangegeven wat de kinderen moeten doen en hoe de activiteit werkt. Na 10 minuten loopt u met het groepje kinderen door naar de volgende activiteit.

Na 60 minuten, als u alle activiteiten heeft gedaan, gaat u met uw groepje weer terug naar de ruimte waar de introductie heeft plaatsgevonden. Daar zal de museumles gezamenlijk worden afgerond.

Totale duur van het bezoek aan het museum: ongeveer 90 minuten.

Door de leerkracht in te vullen:

Wat: Begeleiding bezoek aan het museum voor lesproject *Overgisteren*

Waar: Noordbrabants Museum, Verwersstraat 41, 's-Hertogenbosch **41 Verwersstraat 41**

Wanneer: Datum: Tijd:

Verzamelen: Waar: Tijd:

Verder:

Bijlage 3: Overzicht museumregels

1. In het museum mag je praten en lachen. Liever niet schreeuwen. Er zijn ook andere mensen in het museum.
2. Loop rustig. Je hebt genoeg tijd om alles te zien!
3. Mobieltjes, i-pods en mp3-spelers uitzetten. Deze heb je in het museum helemaal niet nodig.
4. Berg je jas en tas op in de garderobe.
5. Eet en drink alleen in het tuincafé of in de museumtuin.
6. Raak de schilderijen en andere voorwerpen niet aan.
7. Luister goed naar de juf, meester, rondleider, begeleidende ouder en/of de meneer of mevrouw van de bewaking.

Suggesties voor werklessen

Op de volgende pagina's staan per hoek suggesties voor werklessen.

Voor sommige werklessen is het benodigde materiaal kant-en-klaar meegeleverd in dit lespakket. In dat geval staat dit bij de betreffende werkles vermeld.

Sommige werklessen passen met name goed bij module 1, die voorafgaat aan het museumbezoek. Andere werklessen passen bij verschillende modules. Ook dit staat per hoek aangegeven.

Lees- en schrijfhoek

Werklessen bij module 1, ter voorbereiding op het museumbezoek

1. Ophangbriefje maken (letters stempelen): Koffer gevonden!
2. Brief schrijven aan het museum: de koffer is gevonden.

Werklessen die bij verschillende modules passen

3. Werken met de woordkaarten. *Bijgeleverd in lespakket.*
4. Werken met de stempelkaarten. *Bijgeleverd in lespakket.*
5. Werken met de leesrups. *Bijgeleverd in lespakket.*
6. Werken met de woordplaten. *Bijgeleverd in lespakket.*
7. Werken met de PLUSpakket woordkaarten/stempelkaarten/woordplaten. *Bijgeleverd in lespakket.*
8. Naamkaartjes (eigen naam van de leerling) maken (stempelen) bij het eigen voorwerp van de leerling (module 4).
9. Woordkaarten van de (meegebrachte) voorwerpen stempelen
10. Entreekaartjes schrijven / stempelen
11. Foldertjes stempelen.
12. Foto's maken van de voorwerpen, tekst erbij laten maken.
13. Aan de slag met het leesplankje. *Leesplankje bijgeleverd in lespakket.*
14. Themaboek maken.
15. Excursieboek maken.
16. Boeken lezen. *Drie boeken bijgeleverd in lespakket. Zie verder de boekenlijst in deze handleiding met extra suggesties voor boeken die bij dit thema passen.*

Verfhoek

Werklessen bij module 1, ter voorbereiding op het museumbezoek

1. Affiche schilderen: voorwerpen uit de koffer naschilderen.

Werklessen die bij verschillende modules passen

2. Meegebrachte voorwerpen naschilderen / tekenen (module 4).
3. Schilderijlijst: de lijst in de koffer is leeg! Wat kunnen de kinderen schilderen dat erin past (eigen schilderij maken).
4. Entreekaartjes voor het museum schilderen.
5. Affiche schilderen
6. Reclamefolder tekenen

Knutselhoek

Werklessen die bij verschillende modules passen

1. Bewaardoos maken om het meegebrachte voorwerp in op te bergen (module 4/5).
2. Sokkeltjes van dozen maken om het meegebrachte voorwerp op tentoon te stellen (module 4/5).
3. Pot kleien.
4. Zelf oud speelgoed knutselen, bijvoorbeeld:
  - Klossen maken van oude blikken

Museumhoek

Werklessen die bij verschillende modules passen

1. Voorwerpen (uit de koffer en zelf meegebracht) tentoonstellen (met woordkaarten erbij).
2. Rollenspellen: kaartverkoop; gidsen; bewakers; museumwinkel.
3. Voorwerpen ordenen of groeperen al dan niet met woordkaarten erbij; wat hoort bij elkaar?

Tip: laat de huishoek gewoon de huishoek blijven en maak er een nieuwe hoek bij, de museumhoek. De kinderen kunnen dan spelen dat ze thuis vertrekken en op bezoek gaan bij het museum.

Ontdekhoek

Werklessen die bij verschillende modules passen

1. Werken met het museumgereedschap uit de koffer (vergrootglas, pincet, duimstok, handschoentjes, afstofkwast, etcetera).
2. Muntjes overtrekken en/of afdrukken.
3. De scherven die in de zandtafel zijn gevonden kunnen hier worden schoongemaakt, bij elkaar worden gezocht en gelijmd.

Verteltafel

Werklessen die bij verschillende modules passen

1. Tom en de dinosaurussen in het museum. *Bijgeleverd in lespakket.*
2. Krokodil en het meesterwerk. *Bijgeleverd in lespakket.*
3. Nijntje in het museum. *Bijgeleverd in lespakket.*

Bouwhoek

Werklessen die bij verschillende modules passen

1. Plattegrond van het museum maken.
2. Bouwen van een museum met blokken (een groot en mooi gebouw).

Zandtafel

Werklessen die bij verschillende modules passen

1. Scherven (b.v. van een schaalpje) in het zand verstoppen. Kinderen de scherven laten opgraven en afpoetsen.
2. Naast de zandtafel een ander tafeltje zetten waar de scherven op verzameld kunnen worden en eventueel gelabeld kunnen worden. De verzamelde scherven kunnen vervolgens worden meegenomen naar de ontdekhoek waar de kinderen de juiste scherven bij elkaar kunnen zoeken en aan elkaar kunnen plakken. Voor de lijm kan de universele schoollijm gebruikt worden.

Tip: Vraag oud serviesgoed aan ouders

Ontwikkelingsmateriaal (werkjes uit de kast)

Werklessen die bij verschillende modules passen

1. Knijperkaarten (relaties voorwerpen, aantallen, omvang, etc.).
2. Werken met kralenkaarten. *Bijgeleverd in lespakket.*
3. Memoryspel: het museum. *Bijgeleverd in lespakket.*
4. Kijkaart 'het museum'. *Bijgeleverd in lespakket.*
5. Kijkaart 'spreekwoordenschilderij'. *Bijgeleverd in lespakket.*

Muziek / Spel

Werklessen die bij verschillende modules passen

1. U vindt liedjes in het *bijgeleverde* boek *Hop Marjanneke, bekende kinderliedjes uit grootmoeders tijd*.
Bijvoorbeeld:
  - Alle eendjes zwemmen in het water
  - Boer wat zeg je van mijn kippen
  - Een, twee, drie, vier
  - 'k zag twee beren
  - Roodborstje tikt aan het raam
  - Twee emmertjes water halen
  - Zo gaat de molen
2. Combinatie van muziek- en spelactiviteiten, bijvoorbeeld:
  - Schipper mag ik over varen

Buitenactiviteiten

Werklessen die bij verschillende modules passen

1. Tollen. *Tol bijgeleverd in lespakket.*
2. U vindt spelletjes in het *bijgeleverde* boek *Oma's spelletjes.*

Bijvoorbeeld:

- Bikkelen
- Hinkelen
- Hoepelen
- Ik zie, ik zie
- Knikkeren
- Schipper mag ik overvaren
- Kloslopen
- Zakdoek leggen

Extra boeksuggesties

Kleuterboeken die aansluiten bij het thema Overgisteren:

Museum:

Brammert en Tissie op museumbezoek (Gabriëlle Vincent. Casterman 2003)

Kunstmuseum / prentenboek

Nijntje in het museum (Dick Bruna. Mercis, 1997)

Kunstmuseum / prentenboek

De koning, de kip en de dief (Catharina Valckx. De Harmonie, 2002)

Schilderkunst / poseren / prentenboek

Krokodil en het meesterwerk (Max Velthuijs. Leopold, 1991)

Schilderij schilderen / prentenboek

Tom en de dinosaurussen in het museum (Ian Whybrow. Mercis, 2005)

Tom en zijn dinosaurussen gaan naar het museum waar ze veel te weten komen over de Romeinen en Egyptenaren / Prentenboek

Zoé en Theo bij de dino's (Catherine Metzmeijer. Casterman, 2003)

Op bezoek in een dinosaurussenmuseum / prentenboek

Het museum (Serie De Kijkdoos nr. 10)

Informatief boek voor jonge kinderen over verschillende musea.

Het museum (Serie Mini informatie nr. 180)

Informatief boekje voor jonge kinderen over het museum.

Leonardo kijkt kunst (Joris Denoo. Malmberg, 2005)

Leonardo gaat met zijn klas naar het museum. Groep 3

Gereedschap:

De jaren '50 (Jack Botermans / Wim van Grinsven. Terra Lannoo, 2005/2007)

*Overzicht in foto's over het dagelijks leven in de jaren '50. Dagelijkse voorwerpen uit de huiselijke omgeving (speelgoed, keukengerei, schoolspullen, de radio, stofzuiger)
Boek voor volwassenen, maar prima kijkboek voor kleuters. Aanrader!*

Verzamelen / tentoonstellen:

Gratis toegang! (Mick Manning & Brita Granström. Ploegsma, 2002)

Ideeënboek voor het zelf inrichten van tentoonstellingen. Voor inspiratie.

De verzamelschool (Adam Dahlin. De Groenhazepers, 2006)

Thomas wil dolgraag iets verzamelen, maar zijn buurman Piet verzamelt alles al / prentenboek

Vroeger:

Toen ik zo klein was als jij (Jill Paton Walsh. Chritofoor, 1997)

Oma vertelt aan Sanne hoe het vroeger was / prentenboek

Moedertje spelen (Jack Botermans. Terra Lanno, 2005)

Geschenboekje over thuis in de jaren '50. Kijkboekje.

Uit Grootmoeders tijd. Dl. 2. (Leeuwarden, Uitgeverij Libre B.V., 1998)

In dit deel staan 25 bekende kinderliedjes uit grootmoeders tijd, geïllustreerd met tekeningen van Cornelis Jetses. De liedjes worden gezongen op de bijbehorende cd.

Deze titel kan eventueel vervangen worden door een andere bundel met liedjes, gedichtjes of bakkerijmpjes uit grootmoeders tijd.

Het Leesplankje. (Leeuwarden, Uitgeverij Libre B.V., 2005)

Het leesplankje, dat in 1910 voor het eerst gebruikt werd, is bedacht door de onderwijzer M.B. Hoogeveen. De tekeningen zijn gemaakt door de illustrator van Ot & Sien,

C. Jetses. Meer dan vijftig jaar lang hebben kinderen op school leren lezen met behulp van het leesplankje. In dit boek staan gedichtjes over de afbeelding van het leesplankje uit het 'Eerste Leesboekje'. Bovendien staan er op elke pagina woord oefeningen en kun je zelf een leesplankje uitknippen met de bijbehorende letters. Een kijk-, lees-, en doeboek.

Met dank aan José Peijen van Cubiss